
Shizofrenija - što je to zapravo?

U ovom odjeljku htio bih objasniti kako je nastao pojam shizofrenije, što on znači i kojim se simptomima bolest očituje.

Naziv “shizofrenija” uveo je 1911. švicarski psihijatar Eugen Bleuler. Nažalost, ta je riječ s vremenom u općoj jezičnoj uporabi dobila gotovo pogrdno značenje. Zbog toga je neki liječnici pokušavaju izbjeći u razgovoru s bolesnicima i članovima njihove obitelji.

Shizofrenija se prepoznaje na osnovi simptoma bolesti. Pritom se razlikuju akutni simptomi i simptomi izvan akutne faze bolesti. Tijekom akutne bolesti neki bolesnici stvarnost opažaju drukčije i drukčije je procjenjuju, neki bolesnici ne mogu povezati svoje misli i jedva spavaju. Nakon akutne faze kod mnogih bolesnika smanjuje se sposobnost koncentracije i ustrajanja, intenzitet emocija i mogućnost podnošenja svakodnevnih opterećenja.

Shizofrenija - porijeklo pojma i njegovo značenje

S pojmom “shizofrenija” većina ne zna što bi počela. No, sigurno je jedno: ne znači ništa dobro.

Katkad se “shizofrenija” prevodi s “rascjep ličnosti”, kao da u istom tijelu žive dvije različite osobe. Robert Louis Stevenson govori o takvoj podvojenosti u priči “Dr. Jekyll i Mr. Hyde”: Dr. Jekyll, koji tijekom dana predano skrbi za svoje bolesnike, noću postaje podmukao i nasilan Mr. Hyde. Ova kratka pripovijetka je remek-djelo engleske književnosti. No sa shizofrenijom kao bolešću nema ništa zajedničkog.

Psihijatar iz Basela Asmus Finzen tražio je u dnevnim novinama njemačkog govornog područja riječi “shizofrenija” ili “shizofren”. Našao je niz citata i utvrdio da te oznake gotovo uvijek imaju negativan prizvuk.

Što je napisano u tisku, često je ogledalo opće jezične uporebe: “Pa to je shizofreno”, kaže se kad se neko mišljenje želi označiti kao pogrešno, proturječno ili isprazno. “Shizofreno” je postala pogrdna riječ.

Upravo to je želio izbjeći švicarski psihijatar Eugen Bleuler (1857-1939) kad je 1911. predložio izraz shizofrenija. Njegov cilj bio je zamijeniti negativno označavanje bolesti jednom neutralnom riječju.

U to vrijeme ta je bolest još imenovana latinskim nazivom, koji je uveo njemački psihijatar Emil Kraepelin (1856-1926), “dementia praecox”. U prijevodu to znači prerano gubljenje umnih sposobnosti. Eugen Bleuler bio je drukčijeg mišljenja. Prema njegovu mišljenju, gubitak umnih sposobnosti nije bilo tipično obilježje ove bolesti, već rascjep mišljenja (shizo-fre-

nija), nejedinstvenost i proturječne mišljenja, osjećanja i htijenja. Ta se nejedinstvenost očituje na različite načine: tijekom bolesti povremeno se gubi povezanost mišljenja, emocije su proturječne, bolesnici se povlače u sebe i gube kontrolu nad vlastitim mislima.

Naziv “shizofrenija” je općeprihvaćen. No, kad liječnici razgovaraju s bolesnicima ili članovima njihovih obitelji, često ih pokušavaju zaštititi i izbjeći tu riječ. Umjesto toga kažu “psihozu” ili “psihozu iz kruga shizofrenije”, ali podrazumijevaju istu bolest.

Da se izbjegnu nejasnoće, u ovoj knjizi načelno se koriste oznake koje se rabe i u stručnom nazivlju. Kad se misli na psihičku bolest ili poremećaj “shizofreniju”, rabi se naziv “shizofrenija”.

Simptomi shizofrenije

Shizofrenija se prepoznaje na osnovi simptoma bolesti. Pritom se razlikuju simptomi akutne bolesti i simptomi koji se pojavljuju izvan akutne faze bolesti.

Na osnovi akutnih simptoma liječnik obično postavlja dijagnozu. Simptomi izvan faze akutne bolesti često dulje traju od akutnih simptoma. Prema van ti simptomi nisu tako vidljivi. No, oni značajno utječu na dobrobit bolesnika i njegovu učinkovitost.

Simptomi akutne bolesti

Shizofrenija mijenja način kako bolesnici sami sebe doživljavaju i kako se ponašaju prema okruženju. Te promjene ponašanja naročito su izražene tijekom akutne bolesti.

Simptomi bolesti na različite načine obmanjuju bolesnike: opažaju stvarnost potpuno drukčije od zdravih osoba, pogrešno je procjenjuju ili gube kontrolu nad svojim mislima i svojom voljom.

Pogrešno opažanje stvarnosti: osjetilne obmane

Kad se stvarnost pogrešno opaža, govorimo o osjetilnim obmanama. Kod jedne od njihovih podgrupa to je naročito izraženo: osobe nešto čuju, osjećaju, vide, doživljavaju mirise ili okuse, a da ništa od toga u stvarnosti ne postoji. Takve osjetilne obmane zovemo halucinacijama.

Mnogi bolesnici čuju glasove, iako nema nikog u prostori-ji. Glasovi govore o njima, daju im upute ili daju neke primje-dbe na ono što bolesnici upravo rade. Često je ono što glasovi govore izrazito zastrašujuće za bolesnike. Jedan bolesnik je, na primjer, rekao:

“Na mom se radnom mjestu govori o meni. Sve je počelo prije šest tjedana. Tvrdi se da sam radikalni desničar. Kad do-đem u blizinu svojih suradnika, primiču glave i nešto šapuću. No, pritom točno čujem što kažu. Kažu: To je također jedan od njih. Najradije bi da se Hitler opet pojavi. U stvarnosti uopće nisam radikalni desničar.”

Drugi bolesnici vjeruju da čuju svoj glas kad nešto razmi-šljaju. Neki, opet, čuju tonove li šumove, npr. zvonjenje zvona ili pucketanje u telefonskoj liniji.

Halucinacije se mogu odnositi i na vlastito tijelo. Gotovo uvijek su ti lažni osjeti neugodni, a često imaju seksualna obi-lježja.

Jedna je bolesnica opisala kako je prethodne noći donijela na svijet dijete, iako nije bila trudna. Drugi bolesnik pripovijeda:

“Osjećam kako se moja sperma podiže kroz kralježničku moždinu i izjeda mi mozak.”

Jedan bolesnik tuži se na neugodne osjete na licu:

“Tu je neka crvena mrlja, vidim je kad gledam u ogledalo. I osjećam je, jako je vruća. Mrlja se prostire ispod kože, proteže se do oba oka i tamo me peče. No, okulist kaže da je sve u redu.”

I njušne i okusne halucinacije su kod shizofrenih bolesni-ka gotovo uvijek zastrašujućí doživljaji: bolesnici u hrani koja im se daje opazaju neugodne ili neobične mirise i okuse i na to nadovezuju vjerovanje da ih se truje.

Za razliku od tjelesnih, njušnih i okusnih halucinacija, vi-dne halucinacije su često povezane s osjećajem sreće.

Jedan bolesnik govori o takvom doživljaju:

“Jučer sam šetao sa svojim roditeljima. Došli smo do jedne crkve i odjednom je crkva počela pulsirati. Izgledalo je kao da neko srce kuca. Bilo je divno.”

Pogrešna procjena stvarnosti: sumanutost

Bolesnike može akutna bolest zavaravati i na druge načine: pogrešno procjenjuju stvarnost. Pogrešna procjena stvarnosti označava se pojmom sumanutost.

Bolesnik kojeg smo citirali na str. 18, koji je čuo glasove svojih suradnika, nakon što je govorio o svojim osjetilnim obmanama opisao je doživljaje koji odgovaraju idejama proganjanja:

“U stvarnosti nisam radikalni desničar, ali grad je pun takvih ljudi. To se vidi na njima, iako se dobro prikrivaju. Gledaju na mene kao da sam jedan od njih. Katkad se voze oko mog stana. Nedavno sam vidio auto s tablicom: FO-AD, a zatim neki broj. Tu nedostaje samo jedno L i bio bi to Adolf”.

Sadržaji sumanutosti

Sadržaj sumanutosti može se odnositi na različite teme.

Tko sebe doživljava ciljem tamnih sila, tko vjeruje da ga proganjaju teroristi, policija ili tajne službe, pati od sumanutosti proganjanja

Bolesnik koji je pogrešno uvjeren da je neizlječivo bolestan, pati od somatskih sumanutosti.

Bolesnik koji smatra da je najbogatiji čovjek na svijetu, ili vjeruje da će postati vladar države ili svijeta, ili na drugi način značajno precjenjuje svoje talente ili sposobnosti, pati od sumanutosti veličine.

Oblici sumanutosti

Neovisno o sadržaju sumanutost se može pojaviti u različitim oblicima:

Sumanuto opažanje U akutnom stadiju bolesti svakodnevna opažanja katkad mogu imati potpuno drukčije značenje. Tako trag mlaznog aviona na nebu može značiti skorašnje imenovanje čelnim čovjekom jednog velikog industrijskog koncerna. Semafori upozoravaju bolesnika na progonitelje. Pokreti rukama tumače se kao iskreni dokazi ljubavi. Ovakve krive procjene zovemo sumanuto opažanje.

Nekoliko primjera sumanutog opažanja:

“Kad se jutros poštanski auto zaustavio ispred mojih vrata, znao sam da je sa mnom gotovo”.

“Sutra je moja krunidba za njemačku kraljicu: to su mi automobili žmigavcima jasno pokazali.”

“Na ovom odjelu postoji opasnost da budem ubijen. Već govor tijela nekih bolesnika to jasno pokazuje: povlačenje ruke po vratu znači odsjecanje glave, ruke prekrížene na leđima, razapinjavanje na križ”

Sumanuto opažanje i praznovjerje Slična tumačenja karakteristična su i za praznovjerja: kad crna mačka prijeđe preko puta, to znači nesreću, tko nađe četverolisnu djetelinu, imat će sreće. Za razliku od praznovjerja, sumanuto opažanje je “privatno vjerovanje” bolesnika: zaključci koje donosi za njega su jasni, ali druge osobe ne mogu ih prihvatiti.

Sumanute ideje ili misli Kad sumanute predodžbe nisu povezane s opažanjem, govorimo o sumanutim idejama ili mislima.

“Možda me proganja mafija? Ili ipak policija? Ali zašto?”

“Kad sam pred tri dana sjedila za večerom, postalo mi je jasno: ja sam vještica Davila i moram Kristovu sudbinu uzeti na sebe da spasim svijet.”

Sumanuto raspoloženje Sumanuto opažanje, sumanute ideje ili misli često se razvijaju iz sumanutog raspoloženja. Pod tim se podrazumijeva stanje u kojem mnoge stvari imaju jedno posebno značenje, ali je ono neodređeno. Svakodnevno opažanje poprima svojstva stranog, neugodnog ili ugrožavajućeg.

“Već jutros sam imala osjećaj da nešto nije u redu. Susjeda je podigla rolete, zatim me je pozdravila, onda sam vidjela kako djeca prolaze kraj kuće u školu, sve je to tako čudno, nešto leži u zraku, ali što bi to moglo biti?”

Sumanuti sustavi Ako se sumanute ideje ili možda i sumanuta opažanja povežu i iz toga nastane sustav misli koje logično ili naizgled logično proizlaze jedna iz druge, nastaje sumanuti sustav (može se kazati i sistematizirana sumanutost).

Nema smisla bolesnika, koji pati od sumanutosti, pod svaku cijenu pokušati razuvjeriti. To je iskustvo liječnika i članova obitelji koje se stalno ponavlja. Sumanutog bolesnika ne može se umiriti, ili se to može učiniti samo zakratko, ako se tijekom pregleda ne nađe ništa bolesno. Bolesnici s idejama veličine će i nakon pregleda svojih bankovnih računa biti uvjereni da raspoložu neograničenim financijskim sredstvima. Tko pati od ideje proganjanja, samo će kratko vrijeme vjerovati da je siguran. Sumanutost je najčešće jača od razuma.

Ipak ima smisla da članovi obitelji kažu bolesniku kako oni procjenjuju realnost. Bolesnici tada imaju mogućnost usporediti obje procjene i preispitati vlastite zaključke. U određenim okolnostima shvaćaju da ih vlastita bolest prisiljava da nešto vjeruju, a da njihov razum to vjerovanje prepozna kao pogrešno.

Nedostatak nadzora nad vlastitim mislima: poremećaji poimanja samog sebe

Sloboda misli važno je bogatstvo. I u najgorim diktaturama ljudi su se uvijek tješili spoznajom da su misli slobodne i da u njih nitko ne može proniknuti.

Neki bolesnici s akutnom shizofrenijom mogu povremeno izgubiti taj osjećaj slobode. Smatraju da ih drugi ljudi mogu prisiliti na određene misli, da im mogu misli oduzeti, da ti ljudi znaju što bolesnici misle ili da mogu usmjeravati njihovo djelovanje. Ti doživljaji označavaju se kao poremećaji poimanja sebe. Dva primjera širenja (emitiranja) misli:

“Tek što nešto pomislim, to odmah zna cijeli svijet.”

“Gospodine doktore, zašto me to sve pitate? Ionako znate što mislim, a to znaju i drugi ljudi.”

Strani utjecaj se npr. može doživjeti ovako:

“Moja kći pripada bandi pankera. Oni sa mnom rade što hoće. Upravljaju mnome amo-tamo, lijevo-desno. Potpuno sam ispankerirana. Cijeli svijet je pankeriran. Možda i vi doktore tome pripadate, možda i vi sudjelujete u tom pankeriranju.”

Uz doživljaje tuđeg utjecaja ova je bolesnica patila od sumanutih simptoma. Osim toga, za opisivanje svojih abnormalnih doživljaja koristila je novostvorene riječi (neologizme), kao što su “ispankerirano”, “pankerirano” i “pankeriranje”.

Poremećaji poimanja sebe su obmane slično kao i perceptivne obmane i sumanutost: na misli i volju bolesnika ne utječu drugi ljudi već bolest.